

Inleiding

De landbouw in Eijsden-Margraten heeft zich ontwikkeld tot een geavanceerde en diverse sector die diep verweven is met de lokale cultuur en economie. De combinatie van historische tradities en moderne innovaties maakt de landbouw in deze regio uniek en vitaal voor de gemeenschap. De vruchtbare lössgronden en het gunstige klimaat van de regio hebben door de eeuwen heen een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van landbouwpraktijken.

De landbouwsector in Eijsden-Margraten staat echter voor aanzienlijke uitdagingen, met name op het gebied van natuur, water, klimaat, energie en wonen, zowel nationaal als internationaal. Dit maakt een transitie noodzakelijk om de landbouw meer in harmonie te brengen met het milieu, de natuur, het landschap en maatschappelijk verantwoorde praktijken.

Gezien het belang van de landbouwsector binnen onze gemeente specifiek en voor Zuid-Limburg algemeen blijven we onze vooraanstaande rol op het beleidsterrein landbouw en landschap binnen de regio voortzetten. Wij streven voor Eijsden-Margraten een vitale, toekomstbestendige en duurzame agrarische sector na, in harmonie met milieu, natuur en landschap. Om de transitie van de landbouw in goede banen te leiden, gaat Eijsden-Margraten, samen met de agrarische sector, een beleid en visie ontwikkelen.

In november 2023 heeft het college het plan van aanpak voor de transformatie van de landbouw vastgesteld. Dit plan bestaat uit drie fases: fase 1 de inventarisatiefase, fase 2 de participatiefase en fase 3 de fase van visie, speerpunten en deelprojecten om de visie op termijn te verwezenlijken. Afgelopen tijd is fase 1 uitgevoerd, waarbij door middel van literatuurstudie, gegevensverzameling en gesprekken in het buitengebied informatie is verzameld.

De 167 actieve agrarische ondernemers in Eijsden-Margraten, bestaande uit akkerbouw, tuinbouw, graasdieren, hokdieren en graslanden, biedt zowel kansen als uitdagingen. Deze landbouw is van groot belang voor onze voedselvoorziening, het landschap, de sociale cohesie en de leefbaarheid op het platteland. Met een areaaldekking van 67% speelt de agrarische sector een cruciale rol in het beheer van het landschap.

Veranderingen in het buitengebied komen niet altijd overeen met de beleidsdoelen. Er is een complex web van Europese, nationale en provinciale beleidsmaatregelen, wet- en regelgeving, die zowel kansen als beperkingen met zich meebrengen. De uitdagingen op het gebied van natuur, water en klimaat, prijsschommelingen op de markt en veranderend beleid zorgen voor verschuivingen in het buitengebied. Door voortdurende beleidsveranderingen, klimaatextremen zoals hitte, droogte en wateroverlast en overstromingen, en marktprijsschommelingen is de toekomst van landbouwbedrijven onzeker. Sommige agrariërs zijn gedwongen te stoppen of juist te vergroten om financieel levensvatbaar te blijven.

Er is een afname van het aantal landbouwbedrijven in zowel akkerbouw als veehouderij, hoewel het akkerbouwareaal is toegenomen. Het aantal veehouderijen is gedaald, maar dit is niet direct zichtbaar in de veestapel. Ook het tijdelijke grasland neemt af, wat wijst op schaalvergroting in het buitengebied. De fruitteelt, waarvoor de gemeente bekend stond, verdwijnt steeds meer.

Tegelijkertijd zien we positieve ontwikkelingen zoals de transitie naar kringlooplandbouw, zoals beschreven door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Eijsden-Margraten erkent deze verschuivingen en de uitdagingen voor agrariërs. Door in gesprek te gaan met agrariërs en een toekomstvisie te vormen, willen we komen tot een realistisch en toekomstgericht beleid waar alle partijen van profiteren. Het is essentieel om onze rol te definiëren: waar hebben we, als gemeente, invloed op en waar niet? Waar kunnen we proactief optreden en waar ligt de verantwoordelijkheid bij de agrariërs? Hoe kunnen we begrip tonen en helpen bij de transitie van de landbouw? Met behoud en ontwikkeling van ons landschap

Door deze aanpak streven we naar een evenwicht tussen de belangen van agrariërs, natuur en samenleving, en willen we een duurzame toekomst voor het buitengebied van Eijsden-Margraten waarborgen. Hierbij is het belangrijk om fase 2, de participatiefase, te starten. Deze fase volgt na de afronding van fase 1 en de daaropvolgende adviezen en feedback van het college. De participatiefase wordt gekenmerkt door actieve betrokkenheid van diverse belanghebbenden. Het doel is om de bevindingen van de eerste fase om te zetten in een participatief onderzoek, waarbij meerdere actoren en partijen worden betrokken.

Deze fase richt zich op het integreren van theoretische kennis met praktijkervaringen. Hierbij wordt waardevolle input van verschillende betrokkenen, zoals landbouwexperts, lokale agrariërs, beleidsmakers en gemeenschapsleden, samengebracht. Deze synergie van theorie en praktijk leidt tot een dieper en breder inzicht in de materie.

Het plan van aanpak voor deze fase omvat verschillende methoden om informatie te verzamelen en participatie te stimuleren. De gekozen methoden zijn gebaseerd op de resultaten en inzichten verkregen in fase 1. Hierdoor is de benadering niet alleen doeltreffend, maar ook op maat gemaakt voor de specifieke context en behoeften van het project. Deze aanpak maximaliseert de kans op succesvolle participatie en betrokkenheid van alle relevante partijen, wat bijdraagt aan een meer inclusief en geïnformeerd besluitvormingsproces.

Doel

Zoals het bestuursakkoord 2022-2026 luidt is het primaire doel de transformatie in de landbouw in goede banen te leiden. "Wij streven voor Eijsden-Margraten een vitale, toekomstbestendige en duurzame agrarische sector na, in harmonie met milieu, natuur en landschap".

- "Landbouw en natuurontwikkeling kunnen goed met elkaar samen gaan in deze omgeving. Derhalve ondersteunen we initiatieven die hierin passen."
- "Door het wegvallen van middelen voor beheer en de afname van de agrarische sector, zijn nieuwe verdienmodellen nodig om het landschap duurzaam te kunnen onderhouden. In dat licht wordt ingezet op het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen rondom beheer van het landschap, waarbij op innovatieve wijze op zoek gegaan wordt naar inbreng van ondernemers en de bezoekers alsmede onze eigen inwoners."
- "In het contact met individuele bedrijven streven wij zoveel mogelijk naar één gemeentelijk aanspreekpunt en faciliteren actief, via het netwerk van mede-overheden, kennisinstellingen, belangenorganisaties en maatschappelijke en financiële instellingen, de agrariërs die willen transformeren. Gezien het belang van de landbouwsector binnen onze gemeente specifiek en voor Zuid-Limburg algemeen blijven we onze vooraanstaande rol op het beleidsterrein landbouw en landschap binnen de regio voortzetten."
- "Om de transformatie in de landbouw in goede banen te leiden, wordt samen met de sector – binnen de reeds vastgestelde kaders van Buitengewoon Buitengebied."

Het Manifest Buitengewoon Buitengebied heeft een aantal richtinggevende uitspraken gevormd voor de agrarische sector in onze gemeente.

- "Naar een vitale, toekomstbestendige en duurzame agrarische sector."
- "Lokale economie, korte ketens en ketensamenwerking. "
- "Verbreding van de bedrijfsactiviteiten en beëindiging van de bedrijfsactiviteiten. "
- "Experimenteren."

Fase 2 participatie

Het actief betrekken van stakeholders bij besluitvorming is in de landbouw sector van groot belang. Het kan leiden tot betere besluitvorming, betrokkenheid, duurzamere uitkomsten en een versterkte relatie tussen verschillende actoren. Het biedt een mechanisme om te zorgen dat de stemmen van degene die direct door beslissingen worden beïnvloed, worden gehoord en overwogen.

Fase 2 Participatie is opgedeeld in 4 hoofdonderwerpen:

- Beleidsvelden participatie
- Agrarische participatie
- Participatie met de raad
- Klankbordgroep

Door middel van dit participatie traject wordt het toekomstige landbouw beleid en visie afgekaderd. Waar hebben wij invloed op en waar niet.

Beleidsvelden participatie

Om onze rol als gemeente te definiëren voor de agrarische sector, moeten we eerst onderzoeken waar we wel of geen invloed op hebben en welke thema's invloed hebben op de agrarische sector in de gemeente. Intern worden alle beleidsvelden gebundeld. Elke specialist wordt uitgenodigd en gevraagd naar hun raakvlakken met de landbouw, welke visies op dit gebied al zijn gevormd en welke mogelijkheden en kansen zij zien.

Het is ook mogelijk dat uit het onderzoek blijkt dat er thema's zijn die geen verband vertonen met de agrarische sector of dat er niets veranderd kan worden. Het hoofddoel is om te bepalen welke visie elk onderwerp heeft ten aanzien van de agrarische sector en welke rol en invloed de gemeente op deze sector heeft:

Sociaal

Binnen de landbouwsector speelt de sociale component een cruciale rol. Veel boeren zijn op leeftijd en hebben vaak geen opvolgers binnen de familie, wat kan leiden tot het verdwijnen van familiebedrijven. Ook zijn er agrariërs op oudere leeftijd die geen hulp krijgen van hun familie, of lichamelijk niet meer in staat zijn om door te werken. Het is belangrijk om dit tijdig te signaleren. We kunnen onderzoeken of zij hulp nodig hebben bij het huishouden of bij de bedrijfsvoering en controleren of alles nog naar behoren functioneert.

Sociaal Netwerk en Gemeenschapsinitiatieven: Het stimuleren van sociale netwerken en gemeenschapsinitiatieven kan agrariërs helpen om zich minder geïsoleerd te voelen. Lokale evenementen, bijeenkomsten en boerderijcoöperaties kunnen een platform bieden voor het delen van ervaringen en ondersteuning.

Door tijdig in te spelen op de sociale behoeften van agrariërs en hen te voorzien van de nodige hulp en ondersteuning, kan de levenskwaliteit van oudere agrariërs verbeteren en de duurzaamheid van familiebedrijven in de landbouwsector bevorderen.

Verkeer

Landbouwverkeer is een significant aspect binnen de gemeente. Door onderzoek te richten op de aansluiting van percelen, de routes die landbouwvoertuigen nemen, en de tijdsperiodes waarin dit verkeer plaatsvindt, kunnen we kansen en knelpunten voor het ontwikkelen beleid identificeren. Het is essentieel om te zorgen voor veilige en efficiënte verkeersstromen, waarbij de overlast voor andere weggebruikers wordt geminimaliseerd en de kans op ongevallen wordt voorkomen.

Water

De gemeente heeft problemen ten aanzien erosie en afstroming van water in landbouwgebieden met name door de geomorfologische toestand van onze gemeente. Samenwerking met agrariërs is cruciaal omdat de wijze van bodembewerking effect heeft op de sponswerking van het landschap. Onderzoek is nodig naar methoden om watererosie te verminderen en waterafvoer te optimaliseren, Natuurkracht heeft in het Geuldal hier onderzoek naar gedaan en voorstellen geformuleerd die mogelijk in heel Eijsden-Margraten waardevol kunnen zijn.

Ruimtelijke Ordening (RO)

De agrarische sector heeft behoefte aan het inzichtelijk maken van ruimtelijke afwegingen en eventuele wijzigingen in het ruimtelijk domein voor landbouwbedrijven. Aan welke afwegingen en eisen word een wijziging van het omgevingsplan of vergunningstraject getoetst, kan de bedrijfsvoering hierin meegenomen worden? Wat is mogelijk in de aanvraag van teelt ondersteunende maatregelen, en kan dit aangepast worden? Welke mogelijkheden zijn er in de transitie van agrarische bouwkvavels naar bijvoorbeeld woningen, campings, teeltondersteunende voorzieningen of overige initiatieven?

Landschap

Welke mogelijkheden zijn er vanuit het landschapsfonds? Welke mogelijkheden zijn er vanuit de gebiedsdifferentiatiekaart? Welke eisen en standpunten toetst het GKM aan? Welke regels zijn er voor landschappelijke inpassing? Waar kunnen we strategische grondaankopen voor ecologische verbindingzones? Waar kan de natuur uitgebreid worden?

Strategisch Grondbeleid

Welke mogelijkheden of locaties zijn er voor strategische grondaankopen om het landschap te verfraaien. Het verpachten van grond onder specifieke eisen aan agrariërs kan ook een manier zijn om duurzaamheid en landschapsbeheer te stimuleren. Is er behoefte aan een grondbank van de diverse (semi)overheden?

Toezicht en Handhaving

Toezicht speelt een belangrijke rol in het naleven van regels en vergunningen. Het toezicht voor agrarische bedrijven wordt per 1 januari 2024 uitgevoerd door de omgevingsdienst Zuid-Limburg (ODZL). Toezicht gebeurt aan de hand van de regionale risicoanalyse waarbij de frequentie wordt bepaald door het aantal milieubelastende activiteiten die binnen een bedrijf worden uitgevoerd. Daarnaast vindt toezicht plaats bij klachten en ongewone voorvallen. Indien na her-controle door de toezichthouders blijkt dat de overtredingen niet zijn opgeheven, treedt handhaving in werking.

Wonen

Dit omvat het omgaan met leegstaande agrarische bouwkvavels en het bepalen van de beste strategie voor hun toekomstig gebruik. Het voorkomen van verstedelijking in agrarische gebieden is hierbij een belangrijke overweging? Welke mogelijkheden zijn er voor herbestemming van grond van agrarische naar wonen? Hoe past dit in "het straatje erbij" en de provinciale Omgevingsverordening Limburg. Welke kansen en knelpunten zijn er omtrent spuitcirkels?

Omgevingsplannen

Welke mogelijkheden zijn er bij het wijzigen van het omgevingsplan, kunnen we hieraan eisen stellen?

Duurzaamheid

De hergebruik van reststromen uit de agrarische sector en het duurzaam afbreken van afval zijn belangrijke onderzoeksonderwerpen. Pilots voor duurzame teelten, zoals isolatiemateriaal, en de mogelijkheden voor zonne-energie en andere duurzame energieopwekking, moeten worden verkend.

Plattelands- en Vrijetijdseconomie

Het is belangrijk om de mogelijkheden voor multifunctionele landbouw te onderzoeken, evenals de verzadiging van de horecamarkt en de campingmarkt. Kan de gemeente bepalen welke andere mogelijkheden er zijn en welke visie ze wil aanmoedigen voor de toekomst van het platteland en de vrijetijdseconomie?

Interne beleidsvelden werkgroep

Beleidsveld	Rol
Landbouw / Realisatie Landbouwbeleid	Voorzitter
Landschap	Lid werkgroep
Plattelands / Vrijtijdseconomie en Toerisme	Lid werkgroep
Sociaal	Lid werkgroep
Verkeer	Lid werkgroep
Water	Lid werkgroep
Ruimtelijke ordening	Lid werkgroep
Strategisch grondbeleid	Lid werkgroep
VTH	Lid werkgroep
Wonen	Lid werkgroep
Duurzaamheid	Lid werkgroep

Agrarische sector participatie

Een aantal agrariërs uit de gehele sector wordt uitgenodigd als brainstormteam, waarin de vergaarde informatie uit de beleidsvelden participatie wordt besproken. In deze brainstormsessies worden de behoeften van de agrariërs vastgesteld. Het team bestaat uit een akkerbouwer, rundveehouder, fruitteler en een vertegenwoordiger van andere agrarische sectoren om een zo integraal mogelijk beeld te krijgen.

Per onderwerp van de beleidsvelden participatie worden de kansen, knelpunten en mogelijkheden besproken. Hierbij komen de volgende vragen aan bod: Hoe wordt de rol van de gemeente gezien? Welke positieve en negatieve ervaringen hebben zij? Waar hebben ze behoefte aan? Welke maatschappelijke problemen zijn er nog? Ook kunnen overige onderwerpen worden besproken.

Het combineren van de beleidsvelden participatie en agrarische participatie biedt inzicht in de uitdagingen voor zowel de agrarische sector als de gemeente. Door te weten waar onze invloed ligt binnen elk beleidsdomein en dit te bespreken met de agrarische sector, kunnen we gericht zoeken naar realistische oplossingen.

Participatie met de raad

In de participatie met de raad staan twee hoofddoelen centraal: het vergaren van kennis, kunde en feedback van de raad, en het bepalen welke informatie zij zelf nog nodig hebben. Hierbij worden de volgende vragen gesteld: Wat weten jullie al van het buitengebied? Wat zien jullie gebeuren? Welke zorgen hebben jullie? Welke positieve ontwikkelingen zien jullie of willen jullie dat er plaatsvinden? Daarnaast is het doel om deel te nemen aan en te participeren in een gezamenlijke landbouwvisie en -beleid.

Er worden twee bijzondere raadsvergaderingen gepland. Afhankelijk van de resultaten van de beleidsvelden- en agrarische inventarisatie, worden deze vormgegeven. Tijdens deze vergaderingen worden (fictieve) casussen behandeld en wordt gefilosofeerd over mogelijke uitkomsten bij bepaalde afwegingen.

Ondertussen wordt de Begeleidingsgroep Buitengewoon Buitengebied op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen en om advies gevraagd.

Begeleidingsgroep Buitengebied

Begeleidingsgroep leden spreken vanuit een persoonlijke titel, zonder last of ruggenspraak. In dit geval is er geen sprake van een achterban.

Begeleidingsgroep Buitengebied	Functie
	Beleidsadviseur Landbouw / Realisatie Landbouwbeleid
	Beleidsadviseur Landschap
	Wethouder / Voorzitter
	Raadslid
	Raadslid
	Raadslid
	Raadslid
	Raadslid

Klankbordgroep

De tijdens fase 1 opgestelde klankbordgroep, bestaande uit de LLTB, overheidsinstanties, natuurorganisaties en agrariërs, wordt meerdere malen uitgenodigd voor de integrale aanpak. Door alle onderwerpen vanuit verschillende invalshoeken te belichten, kunnen we ontdekken waar de mogelijkheden liggen. Tegelijkertijd bevordert dit begrip voor elkaar en elkaars standpunten.

Stakeholders / klankbordgroep

De klankbordgroep speelt een belangrijke rol in het visie ontwikkeling proces. Het is een groep vertegenwoordigers van de belangrijkste stakeholders, die ingezet worden als sparringpartner. De klankbordgroep geeft input en feedback tijdens de visie ontwikkeling. De verschillende deelproducten worden aan hun voorgelegd om uiteindelijk tot een beter product te komen. Daarnaast zorgt de betrokkenheid van de verschillende stakeholders voor een groter draagvlak van de visie.

Klankbordgroep leden	Rol
	Voorzitter
	Projectleider
LTO/LLTB	Te informeren / raadplegen
Overheid instanties (bijvoorbeeld provincie/waterschap etc)	Te informeren / raadplegen
Afvaardiging Bewoners	Te informeren / raadplegen
Natuurorganisaties (zoals bijvoorbeeld SLL, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten)	Te informeren / raadplegen
Milieufederatie Limburg	Te informeren / raadplegen
Agrariërs	Te informeren / raadplegen

Planning

Onderwerp	2024 Q4	2025 Q1	2025 Q2	2025 Q3	2025 Q4
<i>Beleidsvelden participatie</i>					
<i>Agrarische sector participatie</i>					
<i>Participatie met de raad</i>					
<i>Klankbordgroep</i>					
<i>Aanpassingen doorvoeren</i>					
<i>Feedback verwerking</i>					
<i>Verwachte college vergadering</i>					
<i>Start fase 3, vorming visie, beleid en speerpunten</i>					

Het betreffende collegevoorstel komt aan de orde tijdens de collegevergadering op 3 September 2024. Na goedkeuring van het plan van aanpak voorzien we een ontwikkelingsperiode van één jaar.

Financieel

Het ontwikkelen van een landbouw visie wordt door de gemeente zelf geschreven en wordt gedekt d.m.v. salariskosten die reeds onderdeel uitmaken van de begroting. De extra kosten van het project bestaan uit de inhuur van specialisten, participatie en reprotkosten. De kosten worden geschat op ca. 40.000 euro.

Communicatie/ informatie

Binnen het project zijn diverse actoren actief. De direct betrokken agrariërs uit de gemeente. Bewoners van de gemeente.

Raad

De raad wordt tussentijds geïnformeerd middels raadsinfosessie(s) of raadsinformatiebrieven over de voortgang van o.a. dit traject. De begeleidingsgroep buitengebied wordt regelmatig geïnformeerd en om advies gevraagd.

Participatie ladder

Het voorliggende plan van aanpak is volledig opgezet als een participatiefase. Deze begint met interne participatie van meerdere beleidsvelden, gevolgd door participatie met de agrarische sector, participatie met de raad, en sluit af met participatie met de stakeholdersgroep.

De landbouwvisie is grotendeels bedoeld om de agrariërs en inwoners van de gemeente te informeren, en het uiteindelijke document zal met hen gedeeld worden. Voor het opstellen van de visie zijn adviezen nodig van overheidsinstanties, agrariërs en agrarische organisaties, zoals de LLTB, LTO, en BO Akkerbouw.

Daarnaast zullen op een bepaald moment agrariërs en burgers uit de gemeente Eijsden-Margraten worden geraadpleegd, bijvoorbeeld door middel van huisbezoeken of enquêtes, om hun behoeften met betrekking tot de landbouw in kaart te brengen.

Wanneer de gemeente Eijsden-Margraten een project ontwikkelt, kan het zijn dat een agrariër of inwoner inspraak heeft met betrekking tot zijn eigen bedrijf.

